

MY HELLSING & SOPHIE HOLM

Tidigmodern utrikespolitik som kulturhistoria?

En presentation av forskningsfältet 'new diplomatic history'

Tidigmoderna diplomaters bakgrund, uppgifter och arbetsvillkor röner sedan ett tiotal år förnyat intresse inom historievetenskapen och dess granndiscipliner. Så har skett även i Norden,¹ men den svenska termen 'diplomatihistoria' leder för de flesta ändå fortfarande tankarna till en äldre typ av historieskrivning.² Att många nyare verk med koppling till Sveriges historia inte är skrivna på svenska kan ses som symptomatiskt för en vilja att kommunicera resultaten utanför Norden, där den diplomatihistoriska renässansen har haft större genomslag.³ Den här presentationen strävar därför efter att ge nordiska läsare en överblick av fältet *new diplomatic history* – som vi valt att översätta till *ny diplomatihistoria* – identifiera tendenser och diskutera fältets möjligheter och svagheter. Författarna till denna uppsats arbetar

-
1. Framför allt Ulrik Langen, *Revolutionens skygger. Franske emigranter og andre folk i København 1789–1814* (Köpenhamn 2005); Charlotta Wolff, *Vänskap och makt. Den svenska politiska eliten och upplysningstidens Frankrike* (Helsingfors 2005); Heiko Droste, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert* (Berlin 2006); Peter Lindström & Svante Norrhem, *Flattering Alliances: Scandinavia, Diplomacy, and the Austrian–French Balance of Power, 1648–1740* (Lund 2013); Joachim Östlund, *Saltets pris. Svenska slavar i Nordafrika och handeln i Medelhavet 1650–1770* (Lund 2014).
  2. På svenska stöter man på termen 'diplomatihistoria' i beskrivningar av det tidiga 1900-talets historieskrivning; se t.ex. Ragnar Björk, 'Att integrera nivåer. Nya krav på en internationaliserande historieskrivning', *Historisk Tidskrift* 130 (2010), s. 469–483.
  3. Framför allt Lindströms och Norrhems studie (*Flattering Alliances*) samt största delen av Heiko Drostes publikationer.

med var sitt forskningsprojekt om 1700-talets diplomatiska liv i Stockholm, inspirerade av pågående forskning på diverse håll i Europa.⁴

Fram till 1960-talets början var mellanstatliga förbindelser och diplomatiska förhandlingar ett självklart historiskt avhandlingsämne, som sedan gradvis hamnade i skuggan av social- och kulturhistoriska studier.⁵ I samband med denna omställning fick diplomatihistorien stämpeln som en förlegad och konservativ disciplin. Liksom de politiska historikerna ansågs diplomatihistorikerna fokusera enbart på ”händelser, ’stora män’ och regeringens synpunkt”.⁶ Som om det inte vore nog uppfattades de som befattade sig med tidigmodern diplomati som de konservativaste av de konservativa.⁷ Det hävdas emellertid numera ofta, såväl bland anhängare som bland utomstående observatörer, att diplomatihistorien bytt skepnad. Analysen av furstars utrikespolitiska intentioner och referat av innehållet i sändebudens depescher har gett vika för nya teoretiska och metodologiska perspektiv.

-
4. My Helsing är postdoktor vid Uppsala universitet där hon ägnar sig åt projektet *Elitens politiska liv i revolutionens skugga: Genus och social status i Stockholm 1780–1820*, finansierat av svenska Vetenskapsrådet. I projektet ingår en undersökning av diplomatiska sändebud. Sophie Holm är doktorand vid Helsingfors universitet och forskare vid Svenska litteratursällskapet i Finland. I sitt pågående avhandlingsprojekt studerar hon utländska sändebud i Stockholm på 1740-talet med hänseende till diplomatiska handlingsmöjligheter och arbetsmetoder.
  5. Ursula Lehmkuhl, 'Entscheidungsprozesse in der internationalen Geschichte. Möglichkeiten und Grenzen einer kulturwissenschaftlichen Fundierung außenpolitischer Entscheidungsmodelle', Wilfried Loth & Jürgen Osterhammel (Hrsg.), *Internationale Geschichte. Themen – Ergebnisse – Aussichten, Studien zur internationalen Geschichte* 10 (München 2000), s. 187–207, och 'Diplomatiegeschichte als internationale Kulturgeschichte: Theoretische Ansätze und empirische Forschung zwischen Historischer Kulturwissenschaft und Soziologischem Institutionalismus', *Geschichte und Gesellschaft* 27 (2001), s. 394–423, samt Karina Urbach, 'Diplomatic History since the Cultural Turn', *The Historical Journal* 46 (2003), s. 991. En översikt av hur diplomatihistorien kritiserades och marginaliserades under 1900-talet finns dessutom i Karl W. Schweizer & Matt J. Schumann, 'The revitalization of diplomatic history. Renewed reflections', *Diplomacy and Statecraft* 19 (2008), s. 149–186. Heiko Droste, 'Diplomacy as a means of cultural transfer in early modern times', *Scandinavian Journal of History* 31 (2006), s. 144, anser t.o.m. att diplomatihistorien tillfälligt försvann tillsammans med den biografiska forskningen. Se även Daniel Riches, *Protestant Cosmopolitanism and Diplomatic Culture: Brandenburg-Swedish Relations in the Seventeenth Century* (Leiden 2013), s. 2 och hänvisningar s. 2–8.
  6. Peter Burke, 'Cultural History and its Neighbours', *Culture & History Digital Journal* 1 (2012), e006 doi: 10.3989/chdj.2012.006 (hämtad i januari 2015).
  7. John Watkins, 'Toward a new diplomatic history of medieval and early modern Europe', *Journal of Medieval & Early Modern Studies* 38 (2008), s. 1.

Den nya diplomatihistorien går under benämningar som *new diplomatic history*, *cultural approach to diplomatic history* eller *Sozial- und Kulturgeschichte der Außenbeziehungen*.⁸ Fältet – trots avsaknaden av metodologisk och teoretisk enighet menar vi att det är berättigat att tala om ett sådant – har uppstått i geografiskt skilda forskningsmiljöer men delar i stor utsträckning intentioner och perspektiv. Ambitionen är inte minst att förena forskare över disciplin- och nationsgränser för att skriva en allmäneuropeisk, t.o.m. global historia,⁹ och på så sätt sätta punkt för den nationella utrikespolitiska historieskrivningen, som i sin nationalisering av det internationella framstår som näst intill paradoxal. Den nya diplomatihistoriens uppkomst, och särskilt dess relevans för tidigmoderna studier, motiveras ofta genom nutida fenomen, framför allt konsekvenserna av en ökad globalisering och kalla krigets slut.¹⁰ I och med att vår tids moderna stater har utmanats i sin ekonomiska och politiska ställning av överstatliga organisationer och privata intressen framstår den diplomatiska diskursen från tiden före den borgerliga nationsstatens uppkomst som högst aktuell.¹¹

Metodförnyelse och bärande begrepp

Det som skiljer denna nya inriktning från den klassiska diplomatiska historiografin är de framträdande impulserna från social-, kultur- och

-
8. För *cultural approach to diplomatic history* se Lehmkuhl, 'Diplomatiegeschichte als internationale Kulturgeschichte'. Det tyska uttrycket *Sozial- und Kulturgeschichte der Aussenbeziehungen* har myntats av Christian Windler och Hillard von Thiesen i *Akteure der Außenbeziehungen. Netzwerke und Interkulturalität im historischen Wandel* (Köln 2010).
  9. Ett utmärkt exempel är specialnumret av *Journal of Medieval & Early Modern Studies* 38 (2008:1), hädanefter *JMEMS* 38, med syftet att "uppmuntra till fördjupade reflektioner över det kulturella värdet av medeltida och tidigmoderna diplomatiska möten" genom att sammanföra historiska, konsthistoriska och litteraturvetenskapliga bidrag; Watkins, 'Toward a new diplomatic history', s. 8. Detta är även ambitionen bakom forskarnätverket *Premodern Diplomats Networks*.
  10. Hillard von Thiesen & Christian Windler, 'Einleitung', Hillard von Thiesen & Christian Windler (Hrsg.), *Zeitschrift für historische Forschung Beiheft 36 Nähe in der Ferne – Personale Verflechtung in den Außenbeziehungen der Frühen Neuzeit* (2005), s. 13. Kopplingen görs även av Heidrun R. I. Kugeler, 'Le parfait Ambassadeur': *The Theory and Practice of Diplomacy in the Century Following the Peace of Westphalia* (Oxford 2006), s. 1, samt av Marc Belissa, 'Diplomatie et relations «internationales» au 18e siècle : un renouveau historiographique?', *Dix-huitième siècle* 37 (2005), s. 36.
  11. Watkins, 'Toward a new diplomatic history', s. 5.

idéhistoria, vilket kan ses som ett svar på kritiken från samma håll. I stället för ett fokus på furstepolitik och statliga institutioner betraktas diplomatin som ”en kulturbunden aktivitet som skapas av en brokig samling individer vars diplomatiska verksamhet påverkas av deras världsbild, i sin tur formad av deras bakgrund, personliga intressen och relationer”.¹² Många nya diplomatihistoriker har inspirerats av den tyska historikern Ursula Lehmkuhl som i flera omgångar framhävt nyttan av att se på diplomatihistorien som ett slags kulturhistoria och velat skapa en sammanhållen metodologi.¹³ En annan uttalad ny diplomatihistoriker, Daniel Riches, förankrar sin studie i den utrikespolitiska teoretikern Hedley Bulls uppfattning om en diplomatisk kultur som styr det diplomatiska arbetet i ett internationellt samfund genom specifika, gemensamma idéer, värderingar, språk och arbetsätt. Under nya tiden fanns det emellertid enligt Riches en större mångfald av diplomatiska kulturer i Europa än under senare tider,¹⁴ vilket motiverar forskning kring särskilt äldre tiders diplomati.

Men långt intressantare än dessa disciplinbeskrivande begrepp är den konceptuella diskussion inom den nya diplomatihistorien vilken gäller forskningens huvudfokus. Paradoxalt nog är själva termen diplomati i tidigmoderna sammanhang anakronistisk. I betydelsen ”konst eller sätt att leda underhandlingar med främmande makter, att sköta ett rikets utrikespolitik genom underhandlingar” förekommer den först i slutet av 1700-talet på engelska eller början av 1800-talet på franska och svenska.¹⁵ Det samma gäller ’internationell’ och ’transnationell’, som även de är sena begrepp i denna kontext och dessutom antyder en konceptuell förbindelse mellan nation och stat som inte

12. Riches, *Protestant Cosmopolitanism*, s. 4, ”a culturally-inflected activity carried out by multifaceted individuals whose own biographies, priorities, and personal relationships shape their understandings of the world and how its various parts should fit together, affecting in turn their diplomatic activities in fundamental ways”.

13. Formeln ”cultural approach to diplomatic history” har hon lånat av den amerikanska diplomatihistorikern Akira Iriye; Lehmkuhl, ’Diplomatiesgeschichte als internationale Kulturgeschichte’, s. 396.

14. Riches, *Protestant Cosmopolitanism*, s. 11–12.

15. Svensk Akademisk Ordbok, uppslagsord ’diplomati’; *Le trésor de la langue française informatisé* (<http://atilf.atilf.fr/>), uppslagsord ’diplomatie’ (hämtad i januari 2015); Oxford English Dictionary, uppslagsord ’diplomacy’, OED Online. Oxford University Press. <http://www.oed.com/view/Entry/53200?redirectedFrom=diplomacy> (hämtad i september 2015).

är giltig före 1800-talet.¹⁶ I många fall har dessa resonemang icke desto mindre utmynnat i ett kringgående av vissa termer snarare än en uppfinning av nya.

Hillard von Thiessen diskuterar t.ex. noga sitt val av terminologi utifrån ett tyskspråkigt perspektiv. Först föreslår han *Gesandtschaftswesen* och *Gesandter* i stället för diplomati och diplomat. Problemet med det begreppet, framhåller han emellertid, är att det på tyska även betecknar en diplomatisk grad (under *Botschafter* respektive *Ambassadeur*). Av den anledningen uppmanar von Thiessen att tala om *Außenbeziehungen* för att undvika adjektiven 'internationell' och 'transnationell'. Som en eftergift åt engelsk och tysk forskning, där termen trots allt är vedertagen, godkänner han ändå även begreppet 'diplomati'.¹⁷ Ett annat, mer subtilt exempel på osäkerheten kring begreppen är då Mary Lindemann talar om hur kvinnors roll i "diplomatiska situationer" undersöks. Hon kringgår därmed såväl termen diplomati som utrikespolitik.¹⁸ Sammanfattningsvis tyder begreppsdiskussionen enligt vår uppfattning på att den nya diplomatihistorien hittills främst har varit en dekonstruering av äldre forskning men ännu inte en teoretisk och metodologisk rekonstruering. Det verkligt nya återfinns snarare i de nya diplomatihistorikernas ämnesval.

Här ingår disciplinen i ett större vetenskapligt sammanhang av den politiska historieskrivningens förnyelse och renässans, där det politiska ses som införlivat i det tidigmoderna samhällets organisation och värderingar. Ståndssamhällets mekanismer – patronage, gåvoutbyte och släktallianser – analyseras därmed som bärande element även i den diplomatiska strukturen, där såväl materiella förutsättningar som värderingar ingår. Den nya diplomatihistorien inskränker inte utrikespolitiken till mellanstatliga relationer utan betraktar den som ett ständigt flöde av personer med skilda bakgrunder och intressen. I det politiska livet under tidigmodern tid deltog en komplex sam-

16. Engelskans 'international' introducerades av Jeremy Bentham i verket *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* 1780 för att kunna beskriva den del av juridiken som behandlade folkrätten. Sökord 'international' i *Oxford English Dictionary*.

17. Hillard von Thiessen, 'Diplomatie vom "type ancien"'. Überlegungen zu einem Idealtypus des frühneuzeitlichen Gesandtschaftswesens', Hillard von Thiessen & Christian Windler, *Akteure der Außenbeziehungen. Netzwerke und Interkulturalität im historischen Wandel* (Köln 2010), s. 495.

18. Mary Lindemann, 'The discreet charm of the diplomatic archive', *German History* 29 (2011), s. 283.

mansättning av formella och informella aktörer i olika samhällliga skikt. Detta tenderade tidigare att falla utanför diplomatihistorikernas synfält. Dessa aktörer kunde vara ambassadörer, konsulter, ambassadsekreterare, furstinnor, kungliga älskarinnor eller personer inom skilda yrkesområden som anlätades för regelbundna eller tillfälliga politiska ärenden.¹⁹ Parallellt med denna utvidgning av uppsättningen möjliga utrikespolitiska aktörer vill diplomatihistoriker fördjupa kunskapen om de formella sändebudens roller och arbetsuppgifter. Uppdragen skiftade över tid, liksom uppfattningen om vem som skulle få utföra dem, vilket så småningom kom att utkristallisera diplomatin som profession. Dessa förändringar studeras såväl i teoretiskt som praktiskt hänseende. Empiriskt utrymme ägnas även förutsättningarna för den tidigmoderna diplomatin: kommunikationsmedel, infrastruktur, informationsnätverk och postgång.²⁰

Betydelsen av den diplomatiska aktörens kompetens och handlingsutrymme i det lokala sammanhanget är en annan viktig poäng inom

-
19. Se Stefano Andretta *et al.* (dir.), *Paroles des négociateurs. L'entretien dans la pratique diplomatique de la fin du moyen âge à la fin du XIXe siècle* (Rome 2010); von Thiesen & Windler, *Akteure der Aussenbeziehungen*; Corina Bastian *et al.* (Hrsg.), *Das Geschlecht der Diplomatie. Geschlechterrollen in den Aussenbeziehungen vom Spätmittelalter bis zum 20. Jahrhundert* (Köln 2014). Konsulernas betydelse och arbetsuppgifter definieras i Anne Mézin, *Consuls de France au siècle des Lumières (1715–1792)* (Paris 1998) och Jörg Ulbert & Gérard Le Bouédec (dir.), *La fonction consulaire à l'époque moderne. L'affirmation d'une institution économique et politique (1500–1800)* (Rennes 2006) samt av Silvia Marzagalli i bl.a. Silvia Marzagalli & Pierre-Yves Beaurepaire, 'El consulado sueco en Marsella en el siglo XVIII: un cónsul, ¿para qué?', Marcela Aglietti, Manuel Herrero Sánchez & Francisco Zamora Rodríguez (coord.), *Los Cónsules de Extranjeros en la Edad Moderna y a principios de la Edad Contemporánea* (Aranjuez 2013), s. 81–94. Vid Universität Bern har Christian Windler lett ett forskningsprojekt om kvinnor som diplomatiska aktörer. Inom projektet finns följande huvudpublikationer: Eva Kathrin Dade, *Madame de Pompadour. Die Mätresse und die Diplomatie* (Köln 2010), Corina Bastian, *Verhandeln in Briefen. Frauen in der höfischen Diplomatie des frühen 18. Jahrhunderts* (Köln 2013).
20. Droste, *Im Dienst der Krone*; Ernst Schütz, *Die Gesandtschaft Grossbritanniens am immerwährenden Reichstag zu Regensburg und am Kur(Pfalz-) Bayerischen Hof zu München, 1683–1806* (München 2007); Kugeler, 'Le parfait ambassadeur'; Daniel Legutke, *Diplomatie als soziale Institution. Brandenburgische, sächsische und kaiserliche Gesandte in Den Haag 1648–1720* (Münster 2010); Heiko Droste (Hrsg.), *Connecting the Baltic area: The Swedish Postal System in the Seventeenth Century* (Huddinge 2011); Barbara Stollberg-Rilinger, 'Offensive Formlosigkeit? Der Stilwandel des diplomatischen Zeremoniells', Gregor Vogt-Spira & Bernd Sosemann (Hrsg.), *Friedrich der Grosse in Europa. Geschichte Einer Wechselvollen Beziehung*, Bd I (Stuttgart 2012), s. 354–371.

fältet. Flera studier har visat att sändebudens kännedom om sin stationeringsort utgjorde en väsentlig ekonomisk och kulturell resurs för att fullfölja ett politiskt uppdrag. Furstars eller ambassadörers familjereaktioner kunde även de ibland vara effektivare verktyg i en diplomatisk förhandling än kungliga audienser och depescher. Diplomaters verksamhetsfält sträckte sig likaså ofta utanför det politiska. De var många gånger centrala förmedlare av varor, kunskap och nätverk över större geografiska områden.²¹

Före den kulturhistoriska diplomatihistoriens genombrott ansågs det mer eller mindre självklart hur utrikespolitik skulle studeras: via ett diplomatiskt sändebud med formellt uppdrag från sitt land och genom en analys av hans (för sändebudet var alltid en man) diplomatiska korrespondens.²² Företrädare för den nya diplomatihistorien gör i stället anspråk på att fånga skillnader och växelverkan mellan diplomatisk teori och praktik samt mellan den politiska verksamhetens olika nivåer genom att använda sig av så många olika källor som möjligt. De facto kan en strävan efter ett varierat källmaterial å ena sidan och en annorlunda läsning av officiella depescher å andra sidan anses vara två av fältets viktigaste gemensamma nämnare och en övertygelse som från första början funnits med. Forskare som Jeremy Black konstaterade på 1980-talet att utrikespolitiken inte kunde studeras separat från maktkamper, patronage och inrikespolitik. Av den anledningen blev det missvisande om forskaren grundade sin undersökning enbart på diplomatiska arkiv och de frågor dessa gav upphov till. Black efterlyste ett bredare källmaterial där såväl ministrars, tjänstemäns och diplomaters privatarkiv som källor av opinionsbildande och allmänpolitisk karaktär ingick, något som han senare har tillämpat i sin

-
21. Dorothea Nolde & Claudia Opitz (Hrsg.), *Grenzüberschreitende Familienbeziehungen. Akteure und Medien des Kulturtransfers in der Frühen Neuzeit* (Köln 2008); Almut Bues, 'Patronage fremder Höfe und die Königswahlen in Polen-Litauen', Hillard von Thiessen & Christian Windler, *Zeitschrift für historische Forschung Beiheft 36. Nähe in der Ferne – Personale Verflechtung in den Außenbeziehungen der Frühen Neuzeit* (2005); Lindström & Norrhem, *Flattering Alliances*; Daniela Frigo, 'Prudence and experience. Ambassadors and political culture in early modern Italy', *JMEMS* 38; Riches, *Protestant Cosmopolitanism*. Bland de svenskspråkiga studierna visar särskilt Wolff, *Vänskap och makt*, på sändebudens stora ansvar för uppgifter som inte hade direkt, men väl indirekt, betydelse för utrikespolitiken.
22. En anledning till detta var sannolikt att många verk författades av personer i (före detta) diplomatisk tjänst med ett inifrånperspektiv på gott och ont; Belissa 'Diplomatie et relations «internationales»', s. 33.

egen forskning.²³ Forskare utanför det diplomatihistoriska fältet har å sin sida, med åberopande av de tidigmoderna depeschernas innehållsrikedom, pläderat för en bredare tillämpning av denna formella politiska korrespondens för allt från socialhistoriska till kulturhistoriska frågeställningar.²⁴

Jean-Claude Waquet har framhållit att en depesch snarare speglar den tidigmoderna diplomatins teori än dess praktik. Sändebudet framställde sina rapporter enligt uppfattningen om vad utrikesministern på hemmaplan önskade och vad som bäst kunde gynna diplomatens egen karriär.²⁵ För att fånga diplomatiska praktiker är det därför viktigt att historikern kombinerar depescher med andra parallellt förda korrespondenser och dagböcker. Eva Dade omprövade t.ex. Madame de Pompadours diplomatiska betydelse genom att analysera det brittiska sändebudets personliga korrespondens med den engelske monarken. Dade menar att Pompadours inflytande inte var något ämne för depescherna enligt tidigmoderna konventioner. I breven kunde det brittiska sändebudet däremot vara precis och konkret angående sin informationsanskaffning, och där framgick det tydligt vilket inflytande den kungliga mätressen kunde ha i olika utrikespolitiska ärenden.²⁶

Problematik och begränsningar

Parallellt med den utökning av diplomatihistoriens studieobjekt som skett har viktiga frågor om ensidighet, fallgropar och gränsdragningar dykt upp. John Watkins har lyft fram en alltför stor dominans av europeiska sammanhang och referensramar inom *new diplomatic history*. Detta trots att flera studier fokuserar på sändebudens möten med och föreställningar om ”den andre”, d.v.s. geografiskt avlägsna kulturer och befolknings-

---

23. Jfr Jeremy Black, 'Archives and the problem of diplomatic research', *Journal of the Society of Archivists* 8 (1986:2), s. 105, samt *ibid.*, *Debating Foreign Policy in Eighteenth-Century Britain* (Farnham 2011).

24. Lindemann, 'The discreet charm', särskilt s. 284.

25. Jean-Claude Waquet, 'Introduction', Stefano Andretta *et al.* (dir.), *Paroles des négociateurs. L'entretien dans la pratique diplomatique de la fin du moyen âge à la fin du XIXe siècle* (Rome 2010), s. 8–11.

26. Eva Kathrin Dade, 'Une diplomatie féminine. Les entretiens des négociateurs étrangers avec Madame de Pompadour', Stefano Andretta *et al.* (dir.), *Paroles des négociateurs. L'entretien dans la pratique diplomatique de la fin du moyen âge à la fin du XIXe siècle* (Rome 2010).

grupper.²⁷ Watkins har rätt i att detta kan vara ett analytiskt problem i flera avseenden. En av fallgroparna med ett eurocentriskt perspektiv är att skildra en schematisk statsbildningsprocess med givna utrikespolitiska modeller och utvecklingsgrader i olika geografiska områden. En tendens är exempelvis att tala om givna diplomatiska guldåldrar (t.ex. efter westfaliska freden 1648) respektive kriser (t.ex. tiden före franska revolutionen) eller att utgå från de västeuropeiska diplomatiska systemen som allmänna och övriga som avvikande eller skapade med de europeiska metoderna som förebild. Denna svaghet i argumentationen kan förstås även uppstå i ett inomeuropeiskt sammanhang; modeller grundas oftare utgående från stormakter som Frankrike eller Storbritannien, medan länder som Sverige eller Schweiz framställs som perifera.²⁸

En angränsande svårighet gäller periodiseringarna. Trots uttalande syften att bryta med traditionella periodiseringar följer många enskilda studier vedertagna epokindelningar.²⁹ I enlighet med klassiska diplomatihistoriska framställningar verkar fältets företrädare eniga om att inleda undersökningarna i början av 1500-talet, med det norditalienska diplomativäsendet som förebild. Å sin sida anses professionaliseringen av det politiska livet på 1800-talet ställa krav på nya analytiska verktyg vid undersökandet av utrikespolitiken.³⁰ Det finns med andra ord en ambition att bryta klassiska historiografiska gränser, men de empiriska studierna håller sig trots det ändå inom traditionella perioder som omfattar en viss statsbildning eller regeringstid. Det förtjänar dock att framhållas att det inte är något unikt för just det

-
27. Christian Windler, *La diplomatie comme expérience de l'autre. Consuls français au Maghreb (1700–1840)* (Genève 2002); Watkins 'Toward a New Diplomatic History', s. 3–4. I det av Watkins redigerade specialnumret se Anthony Cutler, 'Significant gifts: Patterns of exchange in late Antique, Byzantine, and early Islamic diplomacy', *JMEMS* 38, s. 79–101. Mary Lindemann, som spinner vidare på Watkins plädning, lyfter också fram den interkulturella aspekten i den nya diplomatihistorien; Lindemann, 'The discreet charm', Michael Rohrschneider & Arno Strohmeier (Hrsg.), *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzenerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert* (Münster 2007); Östlund, *Saltets pris*. Christian Windler och hans kollegors pågående forskning vid Universität Bern behandlar bl.a. religiösa aktörers diplomatiska funktioner: missionärer i Persien och Kina, samt de påvliga sändebuden (nuntierna) som diplomatiska aktörer och som ett betydelsefullt steg i främjandet av släkternas världsliga karriär.
28. Att lyfta fram den diplomatiska kulturen i periferin – i detta fall det protestantiska Nordeuropa som periferi i förhållande till en tongivande fransk diplomati – ar ett av Daniel Riches huvudsyften i *Protestant Cosmopolitanism*.
29. Watkins, 'Toward a New Diplomatic History', s. 2–3.
30. Se von Thiessen, 'Diplomatie vom "type ancien"'.

här forskningsfältet, utan en ofrånkomlig konsekvens av ingrodda institutionella uppdelningar och av framhävandet av en specifik epokkännedom som historikerns särskilda kompetens.

Det är också en berättigad fråga huruvida den nya diplomatihistorien verkligen innebär ett *tabula rasa* för diplomatisk historieskrivning. Oenkligen avfärdas kanske äldre tiders historiska verk väl lättvindigt i strävan efter att framhålla vetenskaplig förnyelse. Även under föregående decennier tog historiker hänsyn till diplomaters bakgrund och informella nätverk i sin analys. Kvinnliga aktörer kunde tillerkännas en viss betydelse. Personliga korrespondenser var en ofta utnyttjad källa vid sidan om sändebudens officiella depescher.³¹ Det finns emellertid en viktig skillnad i anspråk och diskurs när man lägger ett tidigt 1900-talsverk bredvid en företrädare för den nya diplomatihistorien. Det svenska standardverket *Den svenska utrikespolitikens historia* från mitten av 1900-talet hade inte kunnat vara en produkt av det nya fältet – varken den bestämda formen i titeln eller själva sakinnehållet, d.v.s. en kronologisk kartläggning av utrikespolitiken.³² Det finns likaså en väsentlig skillnad i uppfattningen om och rangordningen mellan offentligt och privat i den tidigmoderna politiken. I äldre studier *kompletterade* informella politiska aktörer de formella sändebudens perspektiv men var aldrig huvudfokus. Källmaterial som brev och memoarer ansågs analytiskt mer lättviktigt än det offentliga, politiska materialet. För den kulturhistoriska diplomatihistoriens frågeställningar är förhållandet ofta det motsatta.

Genom diplomatihistoriens förnyelse har fokus förskjutits till nya grupper av politiska aktörer utanför den klassiska byråkratiska eliten representerad av furstar, utrikesministrar och formella sändebud. Det borde därpå så småningom följa en fråga angående fältets gränser. Hur långt bort kan man röra sig från det diplomatiska ämbetet och fortfarande tala om diplomatihistoria?³³ Denna gränsdragning aktualiseras

---

31. Se t.ex. Alma Söderhjelm, *Sverige och den franska revolutionen. Bidrag till kännedom om Sveriges och Frankrikes inbördes förhållande i slutet av 1700-talet* (Stockholm 1920–1924); Göran Behre, *Underrättelseväsen och diplomati. De diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Storbritannien 1743–1745* (Göteborg 1965).

32. Nils Ahnlund (red.), *Den svenska utrikespolitikens historia* (Stockholm 1951–1961).

33. Mary Lindemann konstaterar träffande att de nya diplomatihistorikerna fört forskningen i riktningar som på ett givande sätt nyanserat bilden av vad diplomati är, utan att för den skull gå in på hur denna nyanserade bild egentligen ser ut; Lindemann, 'The discreet charm', s. 283.

som både diakron och synkron, d.v.s. såväl kronologiskt som institutionellt. Vilka typer av tjänstemannahierarkier och institutioner bör föreligga för att man ska kunna karakterisera ett utbyte mellan politiska och geografiska enheter som en diplomatisk förbindelse? Bör relationer furstar emellan, utan diplomatiska mellanhänder, räknas till diplomatihistoria, t.ex. under tiden före ambassadväsandets uppkomst? Hör kategorier som konsuler hit, eller analysen av kvinnliga kungligheters politiska agendor? I samtliga dessa fall har de villigt införlivats som en del av den nya diplomatihistorien. Men utan tydliga teoretiska och metodologiska ambitioner kvarstår många frågor. Hur breda patron- och klientnätverk ska man studera? Hur mycket av sändebudets personliga bakgrund och biografi är relevant att integrera i den diplomatiska analysen? Förutom att det gäller disciplinens yttre gränser illustreras här kärnfrågan om hur diplomati bör definieras, vilket förhoppningsvis blir ett större fokus i framtida studier.

Ett betydelsefullt bidrag till fältet vore även ett fördjupat samarbete över disciplin- och nationsgränser. Ett projekt mellan språkforskare, litteraturvetare och historiker kunde ta sig an diplomatdepescher som en litterär genre med särskild terminologi och undersöka hur denna har präglat det politiska innehållet. Det vore också angeläget att ytterligare fördjupa aktörsperspektivet i konkreta fallstudier av sändebud. I många fall krävs det omfattande källstudier i flera utländska arkiv för att beakta dessa aktörers parallella produktion i form av depescher, korrespondenser och dagböcker. Genom en kombination av familjearkiv och diplomatiska arkiv skulle man nå fördjupad förståelse av sändebudets varierande intressen och relationer. Sändebuden var representanter för ett specifikt land men hade även en personlig karriär att sörja för. De var patroner eller klienter i gränsöverskridande nätverk som inte alltid motsvarade de formella arenor där utrikespolitiken avgjordes.³⁴

New diplomatic history framstår sammanfattningsvis som ett fält under tillblivelse. Det söker vetenskapligt berättigande genom en framställning av tidigare tillkortakommanden men har ännu inte formulerat sin egen programförklaring. Dess vetenskapliga värde ligger kanske därmed i själva öppenheten och det ständiga sökandet efter ny empiri och nya metoder. Fältet har inte någon institutionell förankring i form av lärosäten eller tidskrifter, men flera forskarnätverk med återkom-

34. Se Belissa, 'Diplomatie et relations «internationales»', s. 39.

mande konferenser och doktorandprojekt håller den vetenskapliga debatten levande.³⁵ Större synteser i form av omfattande monografier lyser ännu med sin frånvaro. Texterna stipulerar snarare förväntningar än levererar färdiga resultat.

Onekligen har fältet ändå bidragit till att övervinna de rigorösa nationella gränser som präglade äldre tiders frågeställningar. Diplomathistoria har *per se* en internationell dimension, eftersom det gynnas av forskningsutbyten och språkkunskaper. Fältet har även lyckats formulera gemensamma frågeställningar där komparativa studier är fruktbara och nödvändiga. Med större möjlighet till arkivresor och större tillgång till digitalt material kommer förmodligen det vetenskapliga utbytet och samarbetet att främjas. Men risken kvarstår givetvis för forskare att fastna i hemtama språkrum och kultursfärer. Det finns en tydlig skillnad mellan olika forskarnätverk. De tyskspråkiga och franskspråkiga nätverk som existerar är t.ex. långt mer nationella än nätverk som *Premodern Diplomacy*, som tack vare en förankring vid lärosäten i olika länder har förmått samla forskare över fler språkliga och nationella gränser. Detta faktum borde motivera forskare från mindre språkrum – t.ex. från de nordiska länderna – att engagera sig inom fältet, eftersom de i många fall inte kan undvika historiska perspektiv som överskrider dagens nationella gränser.

---

35. Här tänker vi främst på forskare som samarbetar tillsammans med Lucien Bély vid Université Paris IV-Sorbonne och Christian Windler vid Universität Bern, samt på *Premodern Diplomats Network* (<http://www.premoderndiplomats.org/>).